

```
{  "@context": "https://schema.org",  "@type": "ScholarlyArticle",  "@id": "https://theologygateway.info/articles/158-three-development-in-ecclesiology",  "headline": "Как да изписваме — „Исус“ или „Исус“?",  "alternativeHeadline": "How to Write: \"Иисус\" or \"Исус\"?",  "author": {    "@type": "Person",    "name": "Драгомир Радулов"  },  "publisher": {    "@type": "Organization",    "name": "Theology Gateway",    "url": "https://theologygateway.info"  },  "datePublished": "2024",  "isPartOf": {    "@type": "CreativeWork",    "name": "Initiative for Spiritual Development \"St. John Chrysostom\"",    "publisher": {      "@type": "Organization",      "name": "Holy Trinity Christian Church",      "location": {        "@type": "Place",        "name": "Sofia, Bulgaria"      }    }  },  "url": "https://theologygateway.info/articles/[ARTICLE-ID]",  "description": "Тази лекция изследва историческите, езиковите и богословските измерения на изписването на името на Исус Христос с едно или две „и“ в различни езикови и църковни традиции. Изследването проследява развитието на името от еврейските му форми יְהוֹשֻׁעַ (Yehoshua) and יֵשׁוּעַ (Yeshua), през гръцката транслитерация Ἰησοῦς в Септуагинта и Новия Завет, до предаването му в църковнославянската и съвременните славянски езици. Статията разглежда историческите влияния върху различните правописни форми, включително реформите на Петър Могила и Никоновите реформи, както и последиците от спора за изписването на името. Авторът заключава, че различията в правописа са резултат от историческо развитие и нямат спасително значение, тъй като същественото е вярата в Личността, чието име е над всяко име.",  "keywords": [    "Исус Христос",    "Исус",    "Правопис",    "Транслитерация",    "Църковнославянски език",    "Староверци",    "Никон",    "Петър Могила",    "Библейски ръкописи",    "Езикова история",    "Имена на Бога",    "Jesus",    "Orthography",    "Transliteration",    "Slavonic",    "Old Believers"  ],  "inLanguage": "bg",  "about": [    {      "@type": "Thing",      "name": "Името на Исус Христос"    },    {      "@type": "Thing",      "name": "Богословска терминология"    },    {      "@type": "Thing",      "name": "Църковнославянска традиция"    },    {      "@type": "Thing",      "name": "История на славянската писменост"    }  ],  "articleSection": "Богословие и църковна история",  "learningResourceType": "Academic lecture",  "educationalLevel": "Higher education" }
```

Как да изписваме - "Исус"

или "Иисус"?

Автор: Драгомир Радулов

Abstract: Dragomir Radulov, *How to write: "Исус" or "Иисус"?* Initiative for Spiritual evelopment "St. John Chrysostom". Sofia: Holy Trinity Christian Church, 2024.

This lecture examines the historical, linguistic, and theological dimensions of the spelling of the name of Jesus Christ—whether rendered with one or two 'i's—in various languages and ecclesiastical traditions. The study traces the name from its Hebrew original, יְהוֹשֻׁעַ (Yehoshua) and its later form יֵשׁוּעַ (Yeshua), meaning "Yahweh is salvation," through its Greek transliteration as Ἰησοῦς in the Septuagint and New Testament, to its transmission into Church Slavonic and modern Slavic languages. The central thesis is that the spelling variation is not arbitrary but reflects differing linguistic, historical, and political influences, particularly the Latinizing reforms of Peter Mogila in the seventeenth century and the Nikonian reforms in seventeenth-century Russia, which imposed the double-"i" spelling to align with the Greek orthography. The lecture further examines the tragic consequences of this seemingly minor

issue, including the Old Believer schism, persecution, and centuries of ecclesiastical division. Through comparative analysis of manuscript evidence from the Supraśl Codex, Ostromir Gospel, and other early Slavic sources, the study demonstrates that the single-"i" spelling predominated in the early Slavic tradition and is linguistically more natural for Slavic phonotactics. The article concludes that while variations in orthography reflect legitimate historical developments, they carry no salvific significance—the essential reality is faith in the One whose name is above every name. Keywords: Jesus, Orthography, Transliteration, Slavonic, Old Believers, Nikon, Peter Mogila, Biblical manuscripts, Linguistic history, Names of God

```
.video-wrapper { width: 90%; max-width: 56em; /* optional cap (~896px at 16px base) */ margin: 0 auto; /* center horizontally */ aspect-ratio: 16 / 9; } .video-wrapper iframe { margin: 1em; width: 100%; height: 100%; border: 0; }
```

Въведение

Лекцията започва с един стих от Стария Завет – **Числа 13:16**: „И Моисей наименова Осия, Навиевия син, Исус“

. В този кратък стих се съдържа пророческият заряд на името, което ще носи както военачалникът, въвел Израил в Обетованата земя, така и Спасителят на света. Макар Исус Навин да е споменаван по-рано (в Изход 17), именно тук се подчертава преименуването от страна на Моисей – събитие, което в старозаветния контекст винаги носи дълбок смисъл.

В еврейския оригинал двете имена – **Осия** (יְהוֹשֻׁעַ) и **Исус** (יֵשׁוּעַ) – се различават по добавянето на теофорния елемент

יהו'

(Йехова/Господ). Осия означава „спасение“, докато Исус носи значението

„Господ е спасение“

. Това пророческо преименуване сочи към бъдещото дело на Исус Навин, а след това и на Исус Христос – извършването на Божието спасение.

Произход на името в Стария Завет

В основата на името стои еврейският глагол יָשַׁע (יָשַׁע) (*яшар*), който означава „спасявам“, „избавям“, „освобождавам“. Той има широк смисъл в еврейския – поставяне в свобода, сигурност, изобилие. Това е мисията, която Исус Навин има да изпълни – да въведе народа в обетованата земя, място на покой и изобилие. Същото име, носено от Исус Христос, сочи към по-голямото спасение – избавление от греха и вечната смърт.

В еврейския текст името в неговия пълен вид (с теофорния елемент) се произнася приблизително **Йехошуа** или по-кратко **Йешуа**. В него присъства и гърлената съгласна **айн** (א), която липсва в повечето европейски езици и затова често се изпуска при транслитерация.

Фонетични особености на еврейското име

Името אֱשׂוּא (Йехошуа) в по-късния си вариант אֱשׂוּ (Йешуа) съдържа няколко елемента, които създават трудности при пренасянето му в други езици:

- **Гърлената съгласна айн** (א) – произнася се дълбоко в гърлото и няма аналог в европейските езици. В съвременния иврит тя често се редуцира, но в древността е била ясно артикулирана.
- **Краткият гласен звук патах фуртив** – много кратко а, което се появява преди гърлена съгласна, за да улесни нейното произнасяне. Този звук е толкова кратък, че често не се отбелязва в гръцката транслитерация.
- **Завършекът на името на гласна** – за разлика от много еврейски имена, които завършват на съгласна, Йешуа завършва на а, което е неудобно за гръцкия именителен падеж.

Преход към гръцкия език – Септуагинта и Новият завет

Когато еврейските имена се транслитерират в гръцки (в Септуагинта, III–II в. пр. Хр.), те се съобразяват с фонетичните закони на гръцкия език:

- Гърлената съгласна **айн** изчезва – тя просто няма аналог в гръцката азбука.
- Краткият гласен **патах фуртив** не се отбелязва.
- Името получава окончание за **именителен падеж** – -ς (сигма).

Така от אֱשׂוּ (Йешуа) се получава гръцкото Ἰησοῦς (Исус). Първоначалното й преминава в

и

,

ш

– в

с

, а

у
се предава чрез дифтонга
ου
. Окончанието
-ς
прави името склоняемо на гръцки. Това е формата, която се използва както в Септуагинта за Исус Навин, така и в Новия завет за Исус Христос. В гръцкия текст двете имена се изписват еднакво – разликата се разбира само от контекста.

По същия начин се транслитерират и други старозаветни имена: **Мойсей** (от *Моше* с добавено

-ς
)
Неемия
(от
Нехемия
– гърлената
х
изчезва),

Авраам
(остава без окончание) и др. Това показва, че транслитерацията не е механична, а се подчинява на фонетичните и граматичните особености на приемащия език.

Самият гръцки език претърпява промени през вековете – дългото η (ета) се скъсява и преминава в

ι (йота), така че в съвременния гръцки името се произнася

Иисус
(с две
и
)
, но и двете се произнасят като едно дълго
и
.

Славянските преводи и ранните ръкописи

Когато славянските първоучители Кирил и Методий създават глаголицата, а по-късно техните ученици – кирилицата, те се стремят да предадат всички звуци на славянския език. Забележително е, че в славянските азбуки има **три различни букви за звука и** – вероятно под влияние на гръцкия, който също има няколко начина за изписване на и

. В старобългарските ръкописи името на Исус обикновено се изписва съкратено (сакрално съкращение) – само с първата и последната буква, а отгоре – тилда. Това се прави както от икономия на скъпия пергамент, така и от благоговение.

В най-ранните славянски ръкописи (Супрасълски сборник, X–XI в.; Остромирово евангелие, XI в.; Архангелско евангелие; Мариинско евангелие; Добромирово евангелие и др.) се наблюдава следната картина:

- В **Супрасълския сборник** (около 285 листа, X–XII в.) името почти винаги се изписва с едно *и*, като единствено веднъж се среща вариант с две *и*, което най-вероятно е правописна грешка.

- В **Остромировото евангелие** (1056–1057 г.) има както изписване с две *и*, така и съкратени форми, но преобладава краткото изписване.

- В **Архангелското евангелие** (1092 г.) двама книжовници – единият предпочита съкратените форми, другият изписва пълното име с едно *и*.

- В **Мариинското евангелие** (XI в.) името се среща както с едно *и*, така и като *исъс* – пак с едно *и*.

- В **Видинското евангелие** на цар Иван Срацимир (XIV в.) и в **Четириевангелието на цар Иван Александър** (XIV в.) съкратените форми са почти изцяло с едно *и*.

Тази устойчива тенденция показва, че **в старобългарската и среднобългарската книжнина преобладава изписването на името Исус с едно**

и, което е в съответствие с фонетичните особености на славянския език – той не обича струпването на гласни и затова произношението с две отделни *и* е неестествено.

Исторически контекст – падането на Константинопол и възходът на Москва

За да се разбере защо в един момент се налага изписването с две *и*, е необходимо да се проследи историческата обстановка в Източна Европа през XIV–XVII век. След падането на Българското царство (1396 г.) и особено след превземането на Константинопол от османските турци (1453 г.) центърът на православие то се измества на север – към Московската държава.

Иван III (1462–1505) се жени за **Зоя Палеолог**, дъщеря на последния византийски император, което подпечатва идеята за Москва като „Трети Рим“

и наследник на Византия. Това дава на руските владетели и църковни йерарси огромно самочувствие и стремеж към уеднаквяване и централизация на църковния живот.

През 1499 г. московският епископ **Генадий** издава първата цялостна славянска Библия (Генадиевата Библия), която събира разпръснатите ръкописи и допълва липсващите книги от латински и немски преводи. В нея името на Исус Навин и Исус Христос се изписва последователно с едно *и*, както е в старобългарската традиция.

В същото време Генадий се запознава в Рим с методите на инквизицията и ги прилага срещу „еретици“ в Москва – това е началото на по-строг и централизиран подход към църковния живот.

Петър Могила и латинското влияние

През XVII век в югозападните руски земи (днешна Украйна) се разгаря борба срещу **униатството**

– създадената от католиците църковна уния, която запазва източния обряд, но признава върховенството на папата. Един от главните борци срещу униатството е **Петър Могила**

(1596–1646), митрополит на Киев и цяла Русия.

Петър Могила обаче е възпитаник на западното образование, владее перфектно

латински и е подложен на силно латинско влияние. В желанието си да уеднакви обредите и да ги съгласува с гръцките образци, той предприема мащабна редакция на богослужебните книги. В тези книги той въвежда **изписването на името Исус с две и**, за да съответства на гръцкото

Ἰησοῦς

(което в гръцкия правопис има две

и

– йота и ета).

Това решение, макар и дребно на пръв поглед, има дълбоки последствия. Петър Могилა издава **Требник** (1646 г.) и **Православно изповедание на вярата**, в които се прокрадват латински влияния (например споменаване на чистилището). По-късни православни богослови като

Георги Флоровски

го критикуват остро – наричат го

„**крипто-романизъм**“

и

„**тайно униятство**“

, защото въпреки че на думи се бори срещу унията, на практика въвежда западен начин на мислене и богословстване.

Самият йерусалимски патриарх **Доситей** (1641–1707) предупреждава, че православните, които се учат в йезуитските училища, са опасни, защото възприемат латински възгледи, докато запазват православна външност. Петър Могила е именно такъв пример – той пренася в източното православие западната схоластика и правописни навици.

Патриарх Никон и старообрядческият разкол

Още по-драстични са реформите на **патриарх Никон** (1605–1681), който става московски патриарх през 1652 г. Подкрепян от изключително религиозния цар **Алексей Михайлович**

, Никон предприема мащабна реформа на обредите с цел уеднаквяване с гръцкия образец. Въведени са множество промени, които засягат обредната практика, но не и догматиката. Сред тях е и

изискването името Исус да се изписва с две

и

– не само в писмени текстове, но и в произношението да се натъртват двете гласни.

Реформите на Никон включват още:

- Смяна на двупръстния кръстен знак с трипръстен.
- Замяна на пълния (земен) поклон с поясен.
- Поправки в Символа на вярата.
- Промяна на броя на просфорите при литургията (от 7 на 5).
- Обикаляне на храма обратно на часовниковата стрелка (вместо по нея).
- Въвеждане на нов тип кръст.
- Разрешаване на кръщение с обливане вместо тройно потапяне.
- Признаване на светския управител за глава на църквата.

Всички тези промени засягат **обряда**, а не догмата, но Никон ги налага с ранг на догма, което предизвиква остра реакция. Тези, които отказват да приемат нововъведенията, са наречени **старообрядци** (или староверци). Те запазват стария обряд, включително изписването на Исус с едно и

.

През 1656 г. поместен събор обявява нововъведенията за задължителни и произнася анатемите срещу непокорните. През 1667 г. Големият московски събор, с участието на източни патриарси, потвърждава тези решения. Започва мащабно преследване на старообрядците, което прераства в пълноценна гражданска война, продължила векове.

Гоненията включват:

- Заточения в далечни северни манастири.
- Изтезания, биене, рязане на езици и ръце.
- Изгаряне на клада – стотици и хиляди жертви.
- Бунт на московските стрелци, потушен с кръв.
- Бягство на цели общности в недостъпни райони на Сибир и тайгата.

Сред най-известните мъченици са **протопоп Аввакум, Лазар, Теодор, Епифаний**, както и болярката

Феодосия Морозова

и княгиня

Евдокия Урусова

. Те са изгорени, заточени или умъртвени по други начини. Преследванията продължават и през XVIII век (т.нар. „женски век“ в Русия, когато управляват четири императрици), като усилията за помирение се провалят многократно.

Едва през **1971 г.** Руската православна църква официално признава, че действията на Никон са грешни, и през **1981 г.** издава ясна позиция, че той е смесил понятията обряд и догмат, налагайки като догма това, което може да бъде свободно. Въпреки това до ден днешен в официалната руска книжнина името се изписва с две и

– дори в протестантските преводи на руски.

Разпространение на двете изписвания в други славянски страни

Румъния

В Румъния, която културно и религиозно е тясно свързана с православния изток, се наблюдава подобна картина. В старите ръкописи (XVI–XVII в.) името се изписва с едно и, но в

Букурещката Библия от 1688 г.

(първият цялостен превод на румънски, писан на кирилица) вече се налага изписването с две и

. Този превод става православен стандарт за векове.

През XIX–XX век се появяват и протестантски преводи. **Корнилев** (1914–1921) издава превод с едно и, което предизвиква остра критика от православните богослови (използвал странни думи като „презвитер“ вместо „свещеник“). В резултат на тази опозиция Корнилев напуска православната църква и създава евангелска църква по англикански образец. Неговият превод става протестантски еталон в Румъния.

Днес православните румънци пишат **lisus** (с две и), а протестантите – **Isus** (с едно и), като изследователят

Драгош Мършану

отбелязва, че изписването с две и

в румънския православен свят идва не пряко от гръцки, а чрез украинско и руско влияние, започвайки от Требника на Петър Могила.

Сърбия

В Сърбия ситуацията е коренно различна. Поради културното развитие под немско и австрийско влияние и благодарение на реформата на **Вук Караджич** (XIX в.), която въвежда фонетичен правопис („пиши както говориш“), името винаги и навсякъде се изписва с едно

и –
и

сус

. Това е естественото произношение на славянския език, и до ден днешен сръбската православна църква използва това изписване без никакви спорове.

България

В българския език съвременното правописно правило допуска и двете форми – **Исус** и **Иисус**

. В светската литература се предпочита едното

и

, а в религиозните текстове (особено православните) се използва две

и

, наследено от руското влияние, преминало чрез цариградската Библия и русофилските среди (като Петко Славейков). В протестантските издания у нас обаче утвърденото изписване е с едно

и

, което е в съответствие с естествения български правоговор.

Любопитно е, че българският език има три исторически букви за звука и – **и** (което съответства на гръцката йота),

і

(иже, съответстващо на гръцкото ета) и

ѣ

(ят). В старите ръкописи именно тези букви са били използвани за изписване на името, като най-често се е използвала първата, т.е. краткото

и

. По-късно под руско влияние започва да се налага изписването с две

и

, но това е изкуствено и чуждо на българския езиков инстинкт.

Заключение

Историята на името Исус показва как един дребен на пръв поглед правописен въпрос

може да предизвика вековни спорове, гонения и дори гражданска война. От еврейския оригинал **Йешуа**, през гръцкото **Ἰησοῦς**, до славянските варианти, името претърпява естествени промени, съобразени с фонетичните и граматичните закони на всеки език. Налагането на изкуствено изписване с две и в източнославянската традиция е резултат от църковно-политически решения, повлияни от латинската схоластика и стремежа за уеднаквяване с „гръцкия образец“.

Съвременната лингвистика и историческите изследвания показват, че **естественото за славянските езици изписване е с едно**

и

, тъй като славянският език не обича струпването на гласни. В Сърбия това е безспорно прието; в България и Румъния съществува двойственост; в Русия изписването с две

и

остава задължително, въпреки че църквата официално е признала грешката на Никон.

В крайна сметка, **няма сакралност в броя на буквите** – важна е вярата в този, когото те назовават. Както казва апостол Павел:

„Няма друго име под небето, дадено на хората, в което да се спасим“

(Деяния 4:12), независимо дали го пишем с едно или с две „и“.